

21. Боер В.М. Интегрированная структура как квазисубъект права // Шестая научная сессия аспирантов ГУАП : сб. докладов. В 2 ч. – СПб., 2003. – Ч. 2. Гуманитарные науки. – 2003. – С. 166; Фединак Г.С. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій у час глобалізаційних процесів (аспекти міжнародного права та міжнародного приватного права) / Г.С. Фединак. – К. : Атіка, 2007. – С.107-118.
22. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
23. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 44. – Ст. 391.
24. Конвенция о Кодексе поведения линейных конференций от 6 апреля 1974 г. // Международное частное право / Авт. сост.: Н.Ю. Ерпылева, М.В. Касенова. – М. : Омега-Л, 2008. – Кн. 2. – 2008. – С. 489-496.
25. Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений : Федеральный Закон РФ от 25 февраля 1999 г. // Собрание законов РФ. – 1999. – № 9. – Ст. 1096.
26. Ем В.С. Понятие, содержание и виды гражданских правоотношений // Гражданское право / Отв. ред. Е.А. Суханов. – 3-е изд., перераб. и доп. – Т. 1. – М., 2004. – С. 125.
27. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завдані малолітніми особами за цивільним законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2007. – С. 34-40; Веберс Я.Р. Правосуб'єктність громадян в радянському громадянському та родинному праві / Я.Р. Веберс. – Рига, 1976. – С. 22-24; Телюкіна М.В. Внешнее управление и проблема правосубъектности юридических лиц / М.В. Телюкіна // Юридический мир. – 1997. – № 12.

УДК 343.9.01(477)

А.А. Березовський

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Злочинність та заходи кримінально-правового впливу на злочинність є взаємопов'язаними явищами соціальної дійсності, що обумовлюються комплексом політичних, моральними та інших факторів. Кількісні та якісні характеристики злочинності багато в чому визначають зміст та характер заходів кримінально-правового впливу. Кримінально-правові заходи, у свою чергу, за своїм функціональним призначенням, покликані вчиняти визначальний вплив на генезис злочинності. Тому, дослідження сучасних тенденцій злочинності має важливе теоретичне та практичне значення, є актуальним напрямом кримінологічних досліджень.

Наведені фактори зумовили мету роботи – визначення сучасних тенденцій злочинності в Україні. Робота виконана в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права на тему: “Кримінологічне дослідження системи кримінальної юстиції”.

Кримінологічне вивчення злочинності в Україні здійснювали: І.М. Даншин, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, О.М. Костенко, О.Г. Кулик, В.О. Меркулова, Н.А. Мирошніченко, П.П. Михайленко, В.О. Туляков, В.І. Шахун та ін. вчені. Разом з цим, певні аспекти проблематики потребують подальшого поглибленого дослідження.

У 2001 р. рівень зареєстрованої злочинності склав 503 676 злочинів, у 2002 р. – 450 661 злочин, у 2003 р. – 556 351 злочин, у 2004 р. – 520 100 злочинів, у 2005 р. – 485 700, у 2006 р. – 420900 злочинів.

Починаючи з 2001 р. структура злочинності (за тяжкістю вчинених злочинів) характеризується такою динамікою:

– у 2001 р. було зареєстровано 47 231 злочин (9,4%) невеликої тяжкості та 243 247 злочинів (48,3%) середньої тяжкості. Тяжких та особливо тяжких злочинів відповідно було зареєстровано 194 776 (38,7%) та 15 019 (3,0%) [1, с. 16]. При цьому слід враховувати ту обставину, що наведені статистичні дані вперше формувалися на підставі двох кримінальних кодексів, тому відображають криміногенну ситуацію з певними викривленнями. Зокрема, загальна кількість зареєстрованих злочинів не відповідає сумі злочинів за видами. Різниця складає 3 403 злочини;

– у 2002 р. було зареєстровано 45 914 (10,2%) злочинів невеликої тяжкості, 172 252 (38,2%) злочинів середньої тяжкості, 210 723 (46,8%) тяжких злочинів та 21 777 (4,8%) особливо тяжких злочинів [1, с. 16];

– у 2003 р. зареєстровано 60 693 (10,9%) злочинів невеликої тяжкості, 209 181 (37,6%) злочинів середньої тяжкості, 260 655 (46,9%) тяжких та 25 822 (4,6%) особливо тяжких злочини;

– у 2004 р. питома вага злочинів невеликої та середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів у структурі зареєстрованої злочинності відповідно склала: 11,6%, 38,9%, 45,5%, 4%, що в абсолютних цифрах склало: 60 648, 202 089, 236 556 та 20 812 злочинів;

– у 2005 р. було зареєстровано 66 809 злочинів невеликої тяжкості, 198 077 злочинів середньої тяжкості, 202 408 тяжких та 18 431 особливо тяжких злочинів. Частка злочинів невеликої тяжкості в структурі зареєстрованої злочинності склала 13,8%, частка злочинів середньої тяжкості – 40,8%, частка тяжких злочинів – 41,7%, частка особливо тяжких злочинів – 3,8% .

– у 2006 р. було зареєстровано 71 374 злочини невеликої тяжкості, 174472 злочини середньої тяжкості, 158 915 тяжких злочинів та 16139 особливо тяжких злочинів [2].

На фоні поступового зниження рівня зареєстрованої злочинності, який розпочався у 1996 р., зі вступом у дію чинного КК України, кримінальна статистика фіксує різке, скачкоподібне, однорічне підвищення її загального рівня у 2003 р. – майже на 106 тис. злочинів, що склало 23,5% від рівня 2002 р., та продовження тенденції зниження злочинності в наступному – 2004 та 2005 рр.

За короткий період у структурі злочинності (за тяжкістю злочинів) спостерігається іноді досить відчутна динаміка, яку не завжди вдається раціонально пояснити. Наприклад, зростання рівня тяжкої злочинності у 2002 р. на 7,5% О.Г. Кулик пов'язує із застосуванням з 2001 р. нового порядку віднесення злочинів до числа тяжких [1, с. 16]. Але зазначена тенденція знайшла продовження і у 2003 р., коли приріст тяжкої злочинності склав 19,1%.

У 2003 р. динаміка всіх видів злочинності характеризується підвищенням рівнів, після чого спостерігається поступове зниження рівнів злочинності середньої тяжкості, тяжкої та особливо тяжкої злочинності, але не злочинності невеликої тяжкості: з 2002 р., після незначного зниження, її рівень постійно підвищується. У 2003 р. приріст злочинності невеликої тяжкості склав

показник у 14 779 злочинів, або 24,4%. У 2004 р. її рівень залишився майже незмінним та підвищився у 2005 р. на 9,2%.

Найбільшу питому вагу у структурі злочинності у досліджуваний період займають тяжкі злочини. Частка тяжкої злочинності з 2002 р. характеризується стабільними показниками та тенденцією до зменшення у 2005 р. у загальній структурі зареєстрованої злочинності.

Досить значною у структурі зареєстрованої злочинності є питома вага і злочинності середньої тяжкості. Її частка протягом 2002–2004 рр. є майже незмінною, та збільшена практично на 2% у 2005 р. Починаючи з 2003 р. питома вага цього виду злочинності характеризується тенденцією зростання і в 2005 р. майже зрівнялася з питоною вагою тяжкої злочинності. Різниця складає 0,9%, коли у 2004 та 2003 рр. це було 6,6 і 9,3% відповідно.

Слід зазначити, що в абсолютних цифрах темпи скорочення злочинності середньої тяжкості є значно повільнішими за темпи скорочення тяжкої злочинності.

Питома вага злочинності невеликої тяжкості, незважаючи на її невелику частку у порівнянні з питоною вагою злочинності середньої тяжкості та питоною вагою тяжкої злочинності, характеризується збільшенням.

Найменшою у структурі зареєстрованої злочинності є питома вага особливо тяжкої злочинності. При цьому, з 2002 р. її питома вага у структурі зареєстрованої злочинності поступово зменшується, що є позитивною тенденцією.

Протириччя в тенденціях злочинності відображають, як уявляється, як стан реєстрації її показників правоохоронними органами, так і негативні процеси, пов'язані з її кількісними та якісними характеристиками.

Особливої актуальності зазначений фактор набуває в системі широкого спектра підстав видів звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, передбаченого кримінальним законодавством для осіб, які вчинили злочини невеликої і середньої тяжкості. У цьому випадку не реалізація принципу невідворотності кримінальної відповідальності у кримінальній політиці держави сприяє збереженню або підвищенню (збільшенню) рівнів та часток злочинності певних видів. Ю.Ю. Коломієць із цього приводу зазначає, що необґрунтовано широке застосування звільнення від кримінальної відповідальності призводить до негативних наслідків [3, с.107].

Коротко характеризуючи стан злочинності в досліджуваний період та аналізуючи основні тенденції генезису злочинності у розрізі її видів та окремих злочинів, зазначимо, що в 2001 р., у порівнянні з 2000 р., кримінальна статистика відображає зменшення таких найбільш суспільно небезпечних злочинів як бандитизм (–11%), умисне вбивство та замах на вбивство (–4,9%); скоротилася чисельність зареєстрованих злочинів проти життя і здоров'я людини, особливо – тяжких тілесних ушкоджень (–10,7%). Разом з тим, спостерігалася зростання рівня насильницької злочинності та злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. У сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів було вчинено 47 845 злочинів, що склало 9,5% від усіх злочинів. Значний масив у структурі зареєстрованої злочинності належав

майновим злочинам – крадіжкам приватного та державного майна, особливо з квартир (відповідно кожен другий, п'ятий та сьомий злочини по лінії карного розшуку) [4, с. 16-18].

У 2002 р. найчисленнішим видом злочинності, як і в попередні роки, залишалися крадіжки, питома вага яких у структурі злочинності склала 43,5%, або три чверті (73,2%) від загальної кількості злочинів проти власності. На 21,4% цього року збільшився рівень злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: було вчинено 58 085 злочинів, частка яких становить 12,9%.

Необхідно також звернути увагу на те, що у деяких регіонах України відмічалось зростання рівня насильницької злочинності, насамперед злочинів проти життя та здоров'я людини. В цілому по країні кількість умисних убивств та замахів становить 4 296 випадків, або на 6% менше від показника попереднього року. Кількість умисних тяжких тілесних ушкоджень зменшилася на 1,4% та становила 6 116 випадків. Цього року було вчинено 21 066 пограбувань, що на 9,4% менше, ніж у попередньому році, та 11 077 злочинів проти громадської безпеки. На 2,5% збільшилась питома вага злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами [1, с. 18-21; 5, с. 43-45].

У 2003 р. в структурі злочинності за видами злочинів переважали крадіжки та грабежі, частка яких становила 54,2% (zareєстровано 267 501 крадіжку, а це 48% від усієї zareєстрованої злочинності, та 36 484 грабежі, що складає 6,5%), та злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, питома вага яких – 10,3% (57,4 тис. злочинів, із них незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – 17,5 тис., або 30,5% від числа zareєстрованих злочинів цього виду і без мети збуту – 31,7 тис., питома вага яких – 55,2%).

В Україні у 2003 р. було zareєстровано 4 041 вбивство, 6 294 факти заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, 5 702 розбійних нападів, більше 16 тис. випадків заволодіння майном шляхом шахрайства, 7 307 випадків привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, 18 146 злочинів у сфері службової діяльності, 4 602 злочини проти правосуддя, понад 1 тис. згвалтувань, 3 тис. порушень правил безпеки руху, що спричинили смерть потерпілого, 7 тис. випадків незаконного заволодіння автомобілями, 20 070 хуліганських проявів, близько 3 тис. фактів хабарництва [6, с. 25-27].

Рівень злочинності у 2004 р. в Україні у порівнянні з попереднім роком був нижчим, зокрема, і по більшості її видів. У 2004 р. було вчинено 3 788 умисних вбивств та замахів на убивство, завдано 5 855 умисних тяжких тілесних ушкоджень, скоєно 964 згвалтування, 5 538 розбійних нападів, 40 785 грабежів, 233 736 крадіжок та 1 319 вимагань. Виявлено 15 233 факти заволодіння майном шляхом шахрайства, 7 403 випадки привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. У зазначений період мали місце 16 584 злочинних прояви у сфері службової діяльності, 3 709 злочинів проти правосуддя, 11 458 фактів незаконного носіння, зберігання, придбання,

збуту зброї (рівень майже 2003 р. – 11 726 злочинів), 8 200 фактів незаконного заволодіння транспортними засобами та 15 914 хуліганських проявів. Значний масив зареєстрованої злочинності склали злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – 65 740 злочинів, з яких 54,8% (36 084 злочини) кваліфіковано за ст. 309 КК України, тобто вчинені без мети збуту [7; 8].

У розрізі статистичних даних слід звернути увагу не тільки на традиційно значну питому вагу злочинів проти власності, злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів тощо, але й на те, що на фоні зменшення загального рівня злочинності відмічається приріст таких видів злочинів, як грабежі, злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, зокрема, дії, передбачені ст. 306 КК України, незаконне заволодіння транспортними засобами та деякі інші.

За даними МВС України у 2005 р. найбільша частка в структурі злочинності належить злочинам проти власності. Насамперед, 38% (184 823) від усіх зареєстрованих злочинів – це крадіжки, 9,7% (47 050) – пограбування, 3,7% (18 331) – шахрайства. Значною є питома вага злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – це 13,4% (65 017). Зареєстровано також 14 959 фактів хуліганства, 3 315 умисних вбивств (та замахів), 5 698 фактів завдання умисних тяжких тілесних ушкоджень, 924 згвалтування, 3 319 порушень правил безпеки дорожнього руху, що спричинили смерть потерпілого, 6 707 розбійних нападів, 11 041 факти незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, 8 207 випадків незаконного заволодіння транспортними засобами, 3 771 випадок хабарництва [9, с. 33-40].

Як екстраординарний випадок є зниження у 2005 р. рівня крадіжок – самого масового виду злочинності – на 20,2%, що пояснюється набранням чинності Законом України “Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення” від 2 червня 2005 р., яким верхня межа дрібного розкрадання встановлена на рівні 393 гривні [10]. Характерно, що різниця між загальним рівнем злочинності 2004 р. та рівнем 2005 р. складає 34 380 злочинів, а різниця у рівнях такого виду злочинів як крадіжки у цей же період – 46 809 злочинів. Тобто тенденція зниження загального рівня злочинності цілком охоплюється “штучним” зниженням рівня крадіжок. При цьому спостерігається значне підвищення рівнів досить масових видів злочинності: грабежу – на 15,4%, розбою – на 21,1%, шахрайства – на 20,3%. І хоча має місце зниження часток злочинів проти життя та здоров'я особи, в абсолютних цифрах це не є суттєвою різницею. Таке вирішення проблеми справедливо викликає занепокоєння та критику [11, с. 36-40].

Підводячи підсумок аналізу злочинності, слід зазначити, що незважаючи на поступове зниження останнім часом загального рівня злочинності в Україні, кримінальна ситуація залишається досить складною та напруженою. Значна питома вага окремих видів злочинності та підвищення рівнів певних її видів свідчить про те, що в соціумі зберігаються та розвиваються тенденції, пов'язані з детермінацією злочинності.

Високий рівень безробіття, алкоголізм і наркоманія, соціальна нерівність, насильницькі форми поведінки, включаючи агресію – ось далеко не повний перелік криміногенних детермінант злочинності, які визначають кримінальну ситуацію в Україні.

Кримінальна ситуація, що склалася в Україні, вимагає вироблення й реалізації ефективної стратегії протидії злочинності. Ця стратегія повинна бути направлена на нейтралізацію криміногенних факторів, а головне, в основу цієї стратегії необхідно закласти новий концепт реагування на злочинність.

Література

1. Кулик О.Г. Аналіз стану злочинності в Україні за 2002 рік та прогноз на 2003 рік : аналітичний огляд. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 24 с.
2. Статистична інформація за офіційним сайтом МВС України // mvs.gov.ua
3. Коломієць Ю.Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – Одеса, 2005. – 178 с.
4. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2001 р. за даними судової статистики // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 4. – С. 15-25.
5. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2002 р. за даними судової статистики // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 3. – С. 40-49.
6. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у 2003 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 23-39.
7. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2004 р. (за даними судової статистики) // Офіційний сайт Верховного Суду України / www.scourt.gov.ua
8. Експрес-інформація про стан злочинності на території України за 12 місяців 2004 року // Департамент інформаційних технологій МВС України. – К., 2004.
9. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2005 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 6. – С. 33 – 47.
10. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення : Закон України від 2 червня 2005 р. № 2635-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 28. – Ст. 374.
11. Лобач В. Декриміналізація розкрадання за новим законодавством / В. Лобач // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 8. – С. 36-40.

УДК 342.5

Р.М. Мінченко

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Для України як країни, що послідовно звільняється від традицій і принципів тоталітаризму і авторитаризму, намагається сформувати правове громадянське суспільство, де людина реально відчувала б себе найвищою соціальною цінністю, шукає своє гідне місце у світовому, зокрема європейському, співтоваристві тощо, безумовно важливим є формування національної державності, в основі якої має бути “людський вимір” та суспільний орієнтир.

Така державність має ґрунтуватися на сучасній вітчизняній доктрині державотворення, яка може бути визначена як певна сукупність науково обґрун-